

Το ηφαίστειο του Κοσσυφοπεδίου. Οι επιπτώσεις του στην βαλκανική αλυσίδα

Πότε θα εκραγεί το ενεργό ηφαίστειο του Κοσσυφοπεδίου; Το ερώτημα απασχολεί ολοένα και περισσότερο τις δυτικές, αλλά και βαλκανικές πρωτεύουσες, αφού είναι σαφές ότι μια εξέγερση των Αλβανών της περιοχής θα προκαλέσει τη βίαιη αντίδραση των Σέρβων, γεγονός που θα προσδώσει μια νέα αιματηρή διάσταση στη γιουγκοσλαβική κρίση, με απρόβλεπτες γεωπολιτικές επιπτώσεις για το σύνολο της Βαλκανικής.

Η ιστορική διαδρομή της αλβανοσερβικής σύγκρουσης

Η διαμάχη Σέρβων και Αλβανών για το Κοσσυφοπέδιο έχει ιστορικές ρίζες και μεγάλη ένταση, γιατί και τα δυο έθνη θεωρούν το Κοσσυφοπέδιο κοιτίδα τους. Οι Σέρβοι δεν ξεχνούν ότι εκεί ήταν η έδρα του Σέρβου αυτοκράτορα Στέφανου Δουσάν και του σερβικού πατριαρχείου, ενώ οι Αλβανοί δεν παραλείπουν να υπενθυμίζουν ότι εκεί δημιουργήθηκε η εθνικοαπελευθερωτική οργάνωση «Ένωση της Πρίσρεν», που αγωνίστηκε για την αλβανική ανεξαρτησία.

Κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κατοχής, η Υψηλή Πύλη, θεωρώντας τους εξισλαμισθέντες Αλβανούς φυσικό έρεισμα της κυριαρχίας της στην περιοχή, μετακίνησε πληθυσμούς από την Αλβανία προς το Κοσσυφοπέδιο, με στόχο την αλλοίωση της πληθυσμιακής σύνθεσης και τον καλύτερο έλεγχο. Οι μετακινήσεις αυτές από τότε προκάλεσαν τη σερβική αντίδραση, η οποία μετεξελίχθη σ' ένα χρόνιο αλβανοσερβικό ανταγωνισμό.

Το 1878, όταν το Συνέδριο του Βερολίνου αποφάσισε την παραχώρηση ορισμένων περιοχών στο νέο σερβικό κράτος, οι Αλβανοί αντέδρασαν. Το 1897, πραγματοποιήθηκε αλβανική εξέγερση, που στρεφόταν τόσο εναντίον της οθωμανικής κυριαρχίας, όσο και εναντίον της σερβικής εθνικής δραστηριότητας, η οποία υπογράμμιζε τα σερβικά δικαιώματα στην περιοχή. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, θεωρώντας τις αλβανικές επιδιώξεις αντίβαρο στην προσπάθεια για σερβική επέκταση, τήρησε ευνοϊκή στάση έναντι των Αλβανών μέχρι τη σφαγή των Σέρβων στο Κολασίν το 1901.

Η αλβανοσερβική διαμάχη για το Κοσσοφοπέδιο κρίθηκε υπέρ της Σερβίας το 1913 στη διάσκεψη του Λονδίνου. Από τότε, μέχρι τη γερμανική κατοχή, οι Αλβανοί της περιοχής κατηγορούσαν βασίμως το Βελιγράδι ότι ασκούσε καταπιεστική πολιτική, ότι δεν τους αναγνώριζε μειονοτικά δικαιώματα και ότι επεδίωκε την έξοδό τους από το Κοσσοφοπέδιο. Το 1930, τα Τίρανα αντέδρασαν σε συμφωνία της Γιουγκοσλαβίας με την Άγκυρα για τη μετακίνηση 400.000 Αλβανών από την περιοχή προς την Τουρκία. Η προσφυγή τους, όμως, στην Κοινωνία των Εθνών δεν είχε θετικό αποτέλεσμα.

Το 1941, με την παρέμβαση της Ρώμης, οι δυνάμεις του «άξονα» ενσωμάτωσαν το Κοσσοφοπέδιο στην Αλβανία. Μόνο αργότερα, στις 2 Ιανουαρίου 1944 το υπό κομμουνιστικό έλεγχο αλβανικό «Εθνικοαπελευθερωτικό Μέτωπο του Κοσσοφοπεδίου» συντάσσεται με τις δυνάμεις του Τίτο, χωρίς να εγκαταλείπει το αίτημα για ένωση της περιοχής με την Αλβανία.

Ενώ πριν τον πόλεμο οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές είχαν ταχθεί υπέρ της αυτοδιάθεσης του Κοσσοφοπεδίου, μετά το 1943, υπό την πίεση των Σέρβων, αλλάζουν στάση. Το 1944 σημειώθηκαν, μάλιστα, και συγκρούσεις μεταξύ αλβανικών και γιουγκοσλαβικών ανταρτικών ομάδων. Με το γιουγκοσλαβικό Σύνταγμα του 1946, αλλά και με το μεταγενέστερο του 1974, το Κοσσοφοπέδιο (έκταση 10.882 τετρ. χλμ) χαρακτηρίστηκε αυτόνομη περιοχή της Σερβίας. Οι Σέρβοι, έχοντας μετατραπεί σε μειοψηφία (το 1958 ανέρχονταν σε 27,4% και οι Αλβανοί σε 64,9%) προσπαθούσαν να διατηρήσουν τον πολιτικό και οικονομικό έλεγχο της περιοχής, αν και η τιτοϊκή γιουγκοσλαβική κυβέρνηση συχνά τηρούσε μια επαμφοτερίζουσα στάση, με στόχο αφ' ενός να αποδυναμώσει το σερβικό παράγοντα εντός της ομοσπονδίας κι αφ' ετέρου να ελέγξει τις αποσχιστικές τάσεις των Αλβανών.

Το 1968, οι Αλβανοί πραγματοποίησαν διαδηλώσεις, απαιτώντας τη χρήση της αλβανικής γλώσσας στη δημόσια διοίκηση και οι πιο ακραίοι το δικαίωμα αυτοδιάθεσης. Οι διαδηλώσεις κατεστάλησαν, αλλά το αίτημα για την ίδρυση αλβανικού πανεπιστημίου στην Πριστίνα ικανοποιήθηκε. Το 1981, ένα νέο κύμα ταραχών θα σαρώσει το Κοσσοφοπέδιο. Οι αστυνομικές δυνάμεις θα το καταστείλουν, αλλά από τότε, υπό την πίεση της αλβανικής πλειοψηφίας, θα αρχίσει μια συνεχής έξοδος Σέρβων από την περιοχή.

Τα επεισόδια του 1981 δημιούργησαν όχι μόνο ένταση στις σχέσεις Βελιγραδίου-Τιράνων, αλλά και ευρύτερες ανησυχίες. Είναι ενδεικτικό ότι το σενάριο της ΝΑΤΟϊκής άσκησης Wintex-Cimex 81 προέβλεπε μια σύγκρουση Ανατολής-Δύσης, που άρχιζε από το Κοσσοφοπέδιο και τον πόλεμο Αλβανίας-Γιουγκοσλαβίας, ο οποίος συμπαρέσυρε το Σύμφωνο της Βαρσοβίας στο πλευρό των Τιράνων και την Ατλαντική Συμμαχία στο πλευρό του Βελιγραδίου.

Η κατάργηση του καθεστώτος της αυτονομίας

Οι Αλβανοί, αφ' ενός λόγω της μεγαλύτερης γεννητικότητας κι αφ' ετέρου λόγω των συστηματικών πιέσεων προς τους Σέρβους της περιοχής, εκατοντάδες χιλιάδες εκ των οποίων υποχρεώθηκαν να μεταναστεύσουν προς άλλες επαρχίες της Σερβίας, έφθασαν να αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία στο Κοσσοφοπέδιο. Παρ' ότι οι επίσημες στατιστικές μιλούν για κάτι περισσότερο από 70%, το πραγματικό ποσοστό πρέπει να προσεγγίζει το 85-90%. Με την εξαίρεση ενός πολύ μικρού ποσοστού καθολικών, οι Αλβανοί του Κοσσοφοπεδίου είναι μουσουλμάνοι και διατηρούν στενούς δεσμούς με την Τουρκία.

Η δημογραφική αυτή επικράτηση, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των φυγόκεντρων τάσεων στη Γιουγκοσλαβία, εξώθησε τους Σέρβους στην κατάργηση, το 1989, του καθεστώτος της αυτόνομης περιοχής της Σερβίας, που το Σύνταγμα του 1946 και 1974 προέβλεπε για το Κοσσοφοπέδιο. Στις 4 Αυγούστου 1990, προχώρησαν και στη διάλυση της τοπικής Βουλής με το αιτιολογικό ότι εκδηλώθηκαν αυτονομιστικές τάσεις. Ήταν μια ύστατη προσπάθεια να ανα-

χαιτίσουν τη διαδικασία de facto αποσερβοποίησης κι αλβανοποίησης της περιοχής.

Οι Αλβανοί βουλευτές, βεβαίως, αρνήθηκαν εξ αρχής να αναγνωρίσουν την κατάργηση του καθεστώτος της αυτονομίας και συνέχισαν μετ' εμποδίων τις συνεδριάσεις τους. Μετά, μάλιστα, την ανακήρυξη της «Μικρής Γιουγκοσλαβίας», το συντονιστικό συμβούλιο των αλβανικών κομμάτων και οργανώσεων του Κοσσυφοπεδίου, κατέστησε σαφές ότι δεν αναγνωρίζει τη νέα κρατική οντότητα.

Οι Αλβανοί προβάλλουν τη θέση ότι δεν αποτελούν μειονότητα εντός της Σερβίας, αλλά τη βασική εθνότητα του Κοσσυφοπεδίου, το οποίο ήταν μια από τις οκτώ συνιστώσες της γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας (έξι ομόσπονδες Δημοκρατίες και δυο αυτόνομες περιοχές). Σ' αυτή τη θέση στηρίζουν τη διεκδίκηση του δικαιώματός τους για αυτοδιάθεση και δημιουργία ανεξάρτητου και κυρίαρχου κράτους, κατά το παράδειγμα των ομόσπονδων Δημοκρατιών. Δηλώνουν, μάλιστα, ότι δεν επιθυμούν να συμπεριλάβουν στο υπό ίδρυση κρατίδιό τους την περιοχή Δεπόσαβιτς, που έχει αμιγή σερβικό πληθυσμό και η οποία ενσωματώθηκε το 1955 στο Κοσσυφοπέδιο για να μειωθεί το ποσοστό των Αλβανών. Παρακάμπτουν, όμως, το γεγονός ότι και ως αυτόνομη περιοχή, δεν έπαψαν ποτέ να αποτελούν μέρος της ομόσπονδης Δημοκρατίας της Σερβίας.

Τις απόψεις τους αυτές τις αναπτύσσουν και σ' ένα έγγραφό τους προς τη ΔΑΣΕ με ημερομηνία 9 Απριλίου 1992 και με υπογραφή του Μπουγιάρ Μπουκόσι, του πρωθυπουργού της εξόριστης κυβέρνησης της Δημοκρατίας του Κοσσυφοπεδίου, που έχει έδρα τη Βιέννη. Ας σημειωθεί ότι τα Τίρανα έχουν αναγνωρίσει το Κοσσυφοπέδιο ως ανεξάρτητη Δημοκρατία, μετά το δημοψήφισμα για ανεξαρτησία που διεξήχθη το Φθινόπωρο του 1991 στην περιοχή. Οι Αλβανοί, με την ίδια επιχειρηματολογία, ζητούσαν και τη συμμετοχή τους στην ειρηνευτική διάσκεψη υπό την προεδρία του λόρδου Κάρριγκτον για το Γιουγκοσλαβικό. Το αίτημα αυτό ετέθη λίγο πριν τις εκλογές της 24ης Μαΐου και από τον πρόεδρο της Αλβανίας Σαλί Μπερίσα με σχετικές δηλώσεις του στη Βόννη. Ο Ιμπραήμ Ρουγκόβα, τελικά, συμμετείχε στη διάσκεψη του Λονδίνου για τη Γιουγκοσλαβία τον Αύγουστο του 1992, αλλά το αίτημά τους για αυτοδιάθεση δεν προωθήθηκε.

Οι εκλογές των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου

Στις παραμονές της διεξαγωγής των εκλογών στο Κοσσυφοπέδιο, που διοργάνωσε η αλβανική κοινότητα και τις οποίες οι σερβικές αρχές είχαν χαρακτηρίσει παράνομες και αντισυνταγματικές, είχε εκδηλωθεί έμμεση αμερικανική παρέμβαση. Αξιωματούχος του Στাইτ Ντη-πάρτμεντ είχε δηλώσει ότι αναμένεται έκρηξη, γιατί, παρά τη μετριοπάθεια της τοπικής αλβανικής ηγεσίας, η πίεση που ασκούν οι Σέρβοι στους Αλβανούς έχει προσλάβει διαστάσεις, που θυμίζουν αποικιοκρατία.

Οι εκλογές, που πραγματοποιήθηκαν χωρίς επεισόδια στις 24 Μαΐου, προκηρύχθηκαν από τους Αλβανούς και για να προλάβουν τις δημοτικές εκλογές που διεξήχθησαν στις 31 Μαρτίου σ' όλη τη Σερβία και στις οποίες, βεβαίως, εξ αρχής κατέστησαν σαφές ότι δε θα συμμετείχαν. Στις εκλογές για την ανάδειξη Κοινοβουλίου πήραν μέρος 13 κόμματα και εννέα οργανώσεις με 511 υποψηφίους για 100 έδρες. Τα κυριότερα κόμματα είναι ο «Δημοκρατικός Σύνδεσμος» με ηγέτη τον Ιμπραήμ Ρουγκόβα, το «Κοινοβουλευτικό Κόμμα» με ηγέτη τον Βετόν Σουρό, το «Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα» με ηγέτη τον Λουλιέτα Πούλια και το «Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα». Στις εκλογές συμμετέχει με μικρό αριθμό υποψηφίων και το «Λαϊκό Τουρκικό Κόμμα» με ηγέτη τον Σεζάρ Σάπι. Στις εκλογές για την ανάδειξη προέδρου της μη αναγνωρισμένης «Δημοκρατίας» του Κοσσυφοπεδίου, εξελέγη με συντριπτική πλειοψηφία ο συγγραφέας Ιμπραήμ Ρουγκόβα. Το κόμμα του, ο «Δημοκρατικός Σύνδεσμος», κέρδισε τη συντριπτική πλειοψηφία και των εδρών.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι εκτός από τα αλβανικά κόμματα, στο Κοσσυφοπέδιο υπάρχουν και σερβικά κόμματα, τα κυριότερα των οποίων είναι το παράρτημα του κυβερνώντος «Σοσιαλιστικού Κόμματος», η «Ένωση για την επιστροφή των Σέρβων και των Μαυροβουνίων στο Κοσσυφοπέδιο» με ηγέτη τον Μπόγκταν Κέσμαν και το «Κίνημα Σερβικής Αναγέννησης».

Παρά το γεγονός ότι η Δημοκρατία του Κοσσυφοπεδίου δεν είναι αναγνωρισμένη, τις εκλογές παρακολούθησαν αντιπροσωπείες από τη Σουηδία, τη Νορβηγία, το Βέλγιο, το Γραφείο Ελευθέρων Εκλογών της ΔΑΣΕ, την Επιτροπή της Διάσκεψης του Ελσίνκι και τέλος, της αμερικανικής πρεσβείας στο Βελιγράδι.

Ασταθής ισορροπία πριν την έκρηξη

Χαρακτηριστικές του κλίματος που επικρατεί στο Κοσσυφοπέδιο ήταν οι φήμες, που κυκλοφορούσαν στις παραμονές των εκλογών, ότι θα σημειωθούν επεισόδια, τα οποία θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως θρυαλίδα για την εκδήλωση μιας γενικευμένης εξέγερσης. Οι Σέρβοι δεν απέκλειαν την πρόκληση επεισοδίων, με στόχο την προσέλκυση της προσοχής της δυτικής κοινής γνώμης και τη δημιουργία μιας δυναμικής, η οποία θα διευκολύνει τα αλβανικά σχέδια για ανεξαρτησία. Από την άλλη πλευρά, οι Αλβανοί δεν απέκλειαν μια επίδειξη δύναμης εκ μέρους των Σέρβων, με στόχο την καταστολή των αποσχιστικών τάσεων πριν αυτές προσλάβουν μεγαλύτερες διαστάσεις.

Η συναίσθηση των συνεπειών που θα έχει και για τις δυο πλευρές η έκρηξη του κοσσυφοπεδίτικου «ηφαιστείου» λειτούργησε και προς το παρόν συνεχίζει να λειτουργεί αποτρεπτικά. Οι Σέρβοι φέρονται αποφασισμένοι να πολεμήσουν μέχρι εσχάτων για να κρατήσουν την περιοχή, αλλά απέφυγαν να προκαλέσουν οι ίδιοι τη μετωπική σύγκρουση για να μην εντείνουν το εξαιρετικά δυσμενές γι' αυτούς διεθνές κλίμα, που επικρατούσε εκείνη την εποχή και που είχε οδηγήσει στην εφαρμογή των εις βάρος τους κυρώσεων. Μέσα σ' εκείνη τη συγκυρία, το Βελιγράδι είχε κάθε λόγο να αποφύγει τις βίαιες ενέργειες και γι' αυτό προσπάθησε απλώς να υποβαθμίσει την πολιτική σημασία των εκλογών, που πραγματοποίησε η αλβανική κοινότητα.

Από την άλλη πλευρά, οι Αλβανοί της περιοχής έχουν επίγνωση ότι τα Τίρανα δεν είναι σε θέση να τους βοηθήσουν στρατιωτικά, πράγμα που σημαίνει ότι μια εξέγερσή τους δεν έχει περιθώρια επιτυχίας στο στρατιωτικό πεδίο. Από την άλλη πλευρά, όμως, η διεθνής συγκυρία, λόγω της επικράτησης του αντισερβικού κλίματος, είναι όσο ποτέ άλλοτε ευνοϊκή για την προώθηση των σχεδίων τους. Μια αιματηρή καταστολή εκ μέρους του σερβικού στρατού θα δημιουργούσε στις δυτικές πρωτεύουσες κλίμα υπέρ της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου κι όχι απλώς υπέρ της επαναφοράς του καθετώτος της αυτονομίας.

Το μόνο που προς το παρόν τους συγκρατεί είναι αφ' ενός η συναίσθηση των συνεπειών κι αφ' ετέρου η ελπίδα ότι μια δυτική στρατιωτική επέμβαση θα δημιουργήσει νέα ευνοϊκά γι' αυτούς δεδομένα. Είναι ενδεικτικό ότι ο Ιμπραήμ Ρουγκόβα ζήτησε στρατιωτική επέμβαση του ΟΗΕ και στο Κοσσυφοπέδιο, ενώ ο εξόριστος «πρωθυπουργός» τους Μπουκόσι είχε απειλήσει ότι εάν η διάσκεψη του Λονδίνου δεν αποφέρει αποτελέσματα, η πολιτική ειρηνικής αντίστασης των Αλβανών μπορεί να παραχωρήσει τη θέση της σε εξέγερση.

Τα Τίρανα, βεβαίως, δεν έπαυαν ποτέ να θέτουν θέμα αυτοδιάθεσης και ορισμένες φορές ένωσης του Κοσσυφοπεδίου με την Αλβανία. Ο πρόεδρος Σαλί Μπερίσα, που είναι μουσουλμάνος και διατηρεί στενότετους δεσμούς με το Κοσσυφοπέδιο (κατάγεται από ένα χωριό στα σύνορα της Αλβανίας με το Κοσσυφοπέδιο), έχει αναγορεύσει την προώθηση του αιτήματος της αυτοδιάθεσης σε πρώτη εθνική προτεραιότητα. Οι ίδιοι οι Αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου, όπως ήδη σημειώσαμε, παρ' ότι δεν παραιτούνται από το αίτημα για ένωση με την Αλβανία, για τακτικούς λόγους τη μεταθέτουν για αργότερα.

Η Ουάσιγκτον, παρ' ό,τι αντιμετώπιζε θετικά τις αλβανικές διαμαρτυρίες, που στρέφονταν εναντίον του Βελιγραδίου, επισήμως δεν μπορούσε να υιοθετήσει το αίτημα των Αλβανών για αυτοδιάθεση. Κι αυτό, γιατί δεν επιθυμούσε να εμφανιστεί ότι προτρέπει μια ανατροπή των εσωτερικών συνόρων της πρώην Γιουγκοσλαβίας και πολύ περισσότερο των εξωτερικών συνόρων. Οι Κοσσοβάροι Αλβανοί προς το παρόν οριοθετούν το αίτημα για αυτοδιάθεση στην ανακήρυξη ανεξαρτησίας κι όχι στην ένωση με την Αλβανία, την οποία θεωρούν απώτερο στόχο, ώστε να μην προσκρούσουν στη διεθνή απροθυμία να ανατραπούν τα εξωτερικά σύνορα. Αλλά και η αναγνώριση της ανεξαρτησίας τους συνεπάγεται ανατροπή των εσωτερικών συνόρων της πρώην Γιουγκοσλαβίας, η διατήρηση των οποίων συνεχίζει να αποτελεί αρχή και της κοινοτικής και της αμερικανικής πολιτικής στο Γιουγκοσλαβικό.

Η «κοσσοβάρικη μαφία»

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Κοσσοβάροι Αλβανοί όχι μόνο είναι οικονομικά ισχυρότεροι, αλλά και θεωρούν ότι η μητρόπολη του αλβανικού έθνους είναι το Κοσσυφοπέδιο κι όχι η σημερινή Αλβανία. Γι' αυτό και οι ορθόδοξοι Αλβανοί είναι επιφυλακτικοί σε μια ένωση με το Κοσσυφοπέδιο, φοβούμενοι ότι η πλήρης επικράτηση του μουσουλμανισμού θα υποβαθμίσει τη δική τους παρουσία και το δικό τους ρόλο.

Ένας επιπλέον λόγος της αναπτυσσόμενης αντίθεσης των Αλβανών προς τους ομοεθνείς τους από το Κοσσυφοπέδιο είναι ότι αμέσως μετά την κατάρρευση του ολοκληρωτικού καθεστώτος και το άνοιγμα των συνόρων το 1990, οι Κοσσοβάροι Αλβανοί, που από χρόνια είχαν μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων και πολλούς μετανάστες στις δυτικές χώρες, δημιούργησαν ένα δίκτυο παράνομων δραστηριοτήτων στα Τίρανα και σε άλλες πόλεις. Η «κοσσοβάρικη μαφία», διαθέτοντας χρήματα και πείρα, έχει επικρατήσει πλήρως στην Αλβανία, ελέγχοντας όλα τα κυκλώματα, από τα ναρκωτικά και τα όπλα μέχρι την πορνεία και το λαθρεμπόριο τροφίμων. Η διάλυση και η διαφθορά των υπολειμμάτων του κρατικού μηχανισμού, καθώς και η απόλυτη φτώχεια των κατοίκων προσφέρει το καλύτερο περιβάλλον για την ανάπτυξη αυτών των δραστηριοτήτων.

Έχει επανειλημμένως γραφεί στον Τύπο ότι απ' όλο σχεδόν το μήκος των ακτών της Αλβανίας φεύγουν καθημερινά ταχύπλοα σκάφη, μεταφέροντας στην Ιταλία και από εκεί σ' όλη τη Δυτική Ευρώπη μεγάλες ποσότητες ναρκωτικών. Ένα μέρος αυτών των ποσοτήτων παράγεται στην Αλβανία, στο Κοσσυφοπέδιο και στο κρατίδιο των Σκοπίων, ενώ ένα άλλο μεταφέρεται από την Τουρκία. Το κρατίδιο των Σκοπίων, λόγω της πολυεθνικής σύνθεσής του και της εσωτερικής αστάθειάς του, έχει δεσμούς και διαδρόμους επικοινωνίας τόσο με τη Βουλγαρία, όσο και με την Αλβανία και το Κοσσυφοπέδιο. Γι' αυτό και αποτελεί σημαντικό κρίκο στη διακίνηση τόσο ναρκωτικών, όσο και όπλων.

Οι πολυάριθμοι Αλβανοί των Σκοπίων ουσιαστικά αποτελούν προέκταση των Αλβανών του Κοσσυφοπέδιου, ενώ από την άλλη πλευρά, οι βουλγαρίζοντες Σκοπιανοί διατηρούν στενούς δεσμούς με τη Βουλγαρία. Εκεί, όπως είναι γνωστό υπάρχει μια μεγάλη μουσουλμανική μειονότητα, η οποία έχει αποκτήσει αυτόνομη πολιτική δύναμη και διατηρεί στενές σχέσεις με την Τουρκία, ιδιαίτερα μετά την προσέγγιση Άγκυρας-Σόφιας.

Το πλέγμα αυτών των σχέσεων, σε συνδυασμό με την αποδιάρθρωση των κρατικών μηχανισμών και την ανάπτυξη παράκεντρων εξουσίας, εθνικοπολιτικού και οικονομικού χαρακτήρα, έχει επιτρέψει την δημιουργία δικτύων με πλοκάμια σ' όλες αυτές τις χώρες. Τα κέρδη είναι τεράστια, εάν αναλογισθεί κανείς τη δραματική κατάσταση της οικονομίας και τα τρομακτικά προβλήματα επιβίωσης, που εξωθούν πολλούς στο εύκολο κέρδος. Οι αρχές των χωρών αυτών, παρ' ό,τι γνωρίζουν το παράνομο αυτό εμπόριο, δεν κάνουν τίποτα για να το εμποδίσουν, γιατί αποτελεί πηγή εσόδων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, απ' αυτό το

εμπόριο χρηματοδοτούνται εθνικιστικές δραστηριότητες, στις οποίες είναι αναμειγμένες και μυστικές υπηρεσίες.

Η αλβανική κοινότητα του κρατιδίου των Σκοπίων

Η αλβανική κοινότητα του σκοπιανού κρατιδίου εκπροσωπείται πολιτικά από το Κόμμα της Δημοκρατικής Ευημερίας (17 βουλευτές σε σύνολο 120) με ηγέτη τον Νεβζάτ Χαλίλι και από το Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα (5 βουλευτές) με ηγέτη τον Γιουσούφ Ρεντζεπί. Εθνικό κέντρο των Αλβανών, οι οποίοι αντιτίθενται έντονα στο «μακεδονικό» χαρακτήρα του κρατιδίου, είναι η πόλις Τέτοβο, που απέχει 30 χλμ από την αλβανική μεθόριο.

Οι Αλβανοί όχι μόνο δεν συμμετείχαν στο δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία της Δημοκρατίας των Σκοπίων, αλλά και στη συζήτηση στο τοπικό Κοινοβούλιο για το Σύνταγμα και αργότερα για την υιοθέτηση του ήλιου της Βεργίνας, του εμβλήματος της αρχαίας μακεδονικής δυναστείας, τα δυο αλβανικά κόμματα αποχώρησαν, απαιτώντας η αλβανική κοινότητα να αναγορευθεί σε συνιδρυτική συνιστώσα της υπό δημιουργία Δημοκρατίας.

Η επόμενη πρωτοβουλία των Αλβανών ήταν το δημοψήφισμα για πολιτική κι εδαφική αυτονομία που διεξήχθη στις 11-12 Ιανουαρίου 1992. Οι 276.000 πολίτες που αφήφισαν τις ασφυκτικές πιέσεις των αρχών και συμμετείχαν στην ψηφοφορία, σε ποσοστό 99,9% αποφάσισαν την αυτονομία, ενώ τελευταία η αλβανική κοινότητα προχώρησε ένα ακόμα βήμα προς την απόσχιση, ανακηρύσσοντας —στα χαρτιά βεβαίως— κρατική οντότητα με την ονομασία «Ιλλυριάδα».

Είναι προφανές ότι οι εξελίξεις αυτές απειλούν ευθέως την ίδια την επιβίωση του εθνικά ετερογενούς, ασταθούς και εύθραυστου κρατιδίου των Σκοπίων. Γι' αυτό ο πρόεδρος τους Κίρο Γκλιγκόρφω έχει επανειλημμένως χρησιμοποιήσει αυτή την προοπτική σαν επιχείρημα για την όσο το δυνατόν ταχύτερη αναγνώριση της νεοπαγούς Δημοκρατίας. Μετά, μάλιστα, την απόφαση της Λισαβώνας, ο Σκοπιανός πρόεδρος προσπάθησε και επέτυχε —τουλάχιστον προσωρινά— να αμβλύνει αυτή την αντιπαράθεση και να προσελκύσει τους Αλβανούς, παραχωρώντας τους υπουργικούς θώκους στη νέα κυβέρνηση.

Παράλληλα, ο Γκλιγκόρφω επεχείρησε στο παρασκήνιο να διασπάσει την αλβανική κοινότητα, με την ίδρυση του «Φιλελεύθερου Κόμματος των Αλβανών», το οποίο, σε αντίθεση με τα άλλα δυο κόμματα που έχουν έδρα το Τέτοβο, έχει έδρα τα Σκόπια. Το νέο αυτό κόμμα, που συσπειρώνει τους Αλβανούς πρώην κομμουνιστές, τάσσεται εναντίον των αποσχιστικών τάσεων, παραπέμποντας στο μακρινό μέλλον όχι μόνο την ένωση σ' ένα κράτος όλων των αλβανικών πληθυσμών, αλλά και του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης.

Οι αποσχιστικές ενέργειες, παρ' ό,τι αυτή την εποχή έχουν εισέλθει σε περίοδο ύφεσης, παροξύνουν τους ανταγωνισμούς των γειτονικών χωρών, με αποτέλεσμα να ενισχύουν τις διαλυτικές τάσεις εντός του κρατιδίου. Όσο κι αν αυτές οι διεργασίες παράγουν ρευστότητα κι εγκυμονούν τριβές και συγκρούσεις, δεν αντιστρατεύονται τα εθνικά μας συμφέροντα, υπό τον όρο ότι δεν θα καταλήξουν στο διαμελισμό του κρατιδίου μεταξύ της Βουλγαρίας και της Αλβανίας. Ο κίνδυνος αποσταθεροποίησης και διαμελισμού θα έπρεπε να έχει πείσει το καθεστώς Γκλιγκόρφω για τη σκοπιμότητα ενός συμβιβασμού με την Ελλάδα, η οποία έχει και τη βούληση και τη δύναμη να στηρίξει το νέο κρατίδιο και υπό όρους να εγγυηθεί την ακεραιότητά του. Αντ' αυτού, η ηγεσία των Σκοπίων συνεχίζει την επιχείρηση σφετερισμού και τις πλαγιοκοπήσεις, διατηρώντας ανοικτό ένα μέτωπο που της κοστίζει πολύ περισσότερο απ' ό,τι τελικά της προσφέρει.

Είναι σαφές ότι η επιλογή του Βελιγραδίου να αποσύρει τον ομοσπονδιακό στρατό και να αναζητήσει μια σχέση συνεργασίας με τα Σκόπια οφείλεται μεταξύ άλλων και στο κοινό πρόβλημα της αντιμετώπισης των αλβανικών αποσχιστικών τάσεων. Ο νέος Γιουγκοσλάβος

πρωθυπουργός Μίλαν Πάνιτς, που εμμέσως πλην σαφώς υποστηρίζεται από την Ουάσιγκτον και προωθεί μια πολιτειακή σύνδεση του σκοπιανού κρατιδίου με τη «Μικρή Γιουγκοσλαβία», στο πλαίσιο μιας κοινοπολιτείας ανεξαρτήτων κρατών, έχει επανειλημμένως προβεί σε δηλώσεις υπέρ της αναγνώρισης των Σκοπίων με την ονομασία «Μακεδονία», παρά τις ελληνικές αντιδράσεις.

Τα Τίρανα, κατόπιν αμερικανικών συστάσεων, διαχωρίζουν αυτή τη στιγμή τις δυο περιπτώσεις. Η Ουάσιγκτον, μπορεί να μην υιοθετεί επισήμως την αλβανική πολιτική για απόσχιση και ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου, αλλά και δεν αντιτίθεται ενεργά σ' αυτή, ενώ αντιθέτως επιδιώκει την εδαφική ακεραιότητα του σκοπιανού κρατιδίου. Στους Αλβανούς των Σκοπίων, τα Τίρανα συστήνουν μετριοπάθεια, θέτοντας ως στόχο την αναγνώρισή τους ως ισότιμη συνιστώσα της νέας Δημοκρατίας κι όχι την απόσχιση, όχι, βεβαίως, γιατί δεν θέλουν το *de facto* διαμελισμό, αλλά γιατί αυτή την περίοδο έχουν επικεντρώσει όλες τις πιέσεις τους προς την κατεύθυνση του Κοσσυφοπεδίου.

Το πιθανότερο είναι, όμως, μια εξέγερση στο Κοσσυφοπέδιο θα επεκταθεί και στο κρατίδιο των Σκοπίων, γεγονός που δεν θα αφήσει αδιάφορες τη Βουλγαρία, τη Σερβία και εκ των πραγμάτων την Ελλάδα. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο ηγέτης των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου Ρουγκόβα δήλωσε ότι η ιδέα της αναγνώρισης της Δημοκρατίας των Σκοπίων δεν τον ενθουσιάζει ιδιαίτερα, γιατί η ιδανική λύση θα ήταν η δημιουργία της «Μεγάλης Αλβανίας» με τη συμμετοχή, βεβαίως, και των περιοχών του σκοπιανού κρατιδίου, που κατοικούνται από αλβανικούς πληθυσμούς.

Το Κοσσυφοπέδιο περιοχή-πυλώνας

Λόγω της ρευστότητας που επικρατεί, όλες οι πλευρές έχουν επίγνωση ότι τα πάντα θα εξαρτηθούν από τη δυναμική των εξελίξεων. Τα μέτρα πλήρους απομόνωσης της Σερβίας, που σε προηγούμενη φάση προώθησε η «Κομισιόν», κυρίως υπό το βάρος της γερμανικής πίεσης, ευνοούσαν τα αλβανικά σχέδια. Η επίσκεψη, όμως, του Ρώσου υπουργού Εξωτερικών Κοζίρεφ στο Βελιγράδι πριν μερικούς μήνες και ευρύτερα η ενεργοποίηση της ρωσικής διπλωματίας στα Βαλκάνια, αναζωπύρωσε την καχυποψία των Αλβανών ότι στοχεύει στη διαμόρφωση ενός πανσλαβιστικού ορθοδόξου μετώπου, το οποίο εκ των πραγμάτων θα αντισταθεί σ' αυτό που οι ίδιοι ονομάζουν εθνική τους απελευθέρωση.

Είναι προφανές ότι το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου θα επικαθορίσει σε μεγάλο βαθμό τις γεωπολιτικές ισορροπίες στη Βαλκανική. Εάν τελικώς αποσχιθεί και αναγνωριστεί ως ανεξάρτητο αλβανικό κράτος, τα εξωτερικά σύνορα με την Αλβανία θα καταρτηθούν στην πράξη. Το όραμα της «Μεγάλης Αλβανίας» θα πραγματοποιηθεί, παρ' ότι τυπικά θα υπάρχουν δυο κράτη, με έντονες τουρκικές επιρροές, το ένα εκ των οποίων θα είναι και ενεργά μουσουλμανικό.

Σε μια τέτοια περίπτωση, ο ακρωτηριασμός της Σερβίας θα είναι καίριος, αφού θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι θα ενταθούν οι πιέσεις και στην άλλη πρώην αυτόνομη περιοχή της Σερβίας, τη Βοϊβοντίνα, όπου κατοικεί μια σημαντική συγγική μειονότητα, η οποία υποστηρίζεται από τη Βουδαπέστη. Η πλήρης εξουθένωση της Σερβίας, εκτός του ότι θα λειτουργήσει ως παράγοντας ευρύτερης και χρονικά παρατεταμένης αστάθειας στη Βαλκανική, θα δημιουργήσει τους όρους μιας ιδιότυπης απομόνωσης για την Ελλάδα και πολλά διλήμματα στη βαλκανική πολιτική της Αθήνας.

Το Κοσσυφοπέδιο έχει εκ των πραγμάτων αναγορευθεί σε περιοχή-πυλώνα. Πρώτον, γιατί εάν επιτευχθεί η ανεξαρτητοποίηση θα έχει ανοίξει ο δρόμος για την απόσχιση περιοχών, όπου κατοικούν συμπαγείς μειονότητες. Δεύτερον, γιατί αντίθετα με τις συγκρούσεις στη Βοσνία, η έκρηξη στο Κοσσυφοπέδιο θα προκαλέσει αλυσιδωτές αντιδράσεις και κατά πάσα πιθανότητα θα εμπλέξει και άλλες χώρες.

Το νέο αλβανικό καθεστώς

Η λευκή επιταγή που ο αλβανικός λαός έδωσε στο λαϊκιστή Σαλί Μπερίσα και την υπ' αυτόν μουσουλμανική ηγετική ομάδα του Δημοκρατικού Κόμματος δεν επαρκεί για να επιτευχθεί η ανασυγκρότηση της Αλβανίας, η οποία βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους οικονομικής και πολιτειακής κατάρρευσης. Η ηγετική ομάδα Μπερίσα επέτυχε να αποδυναμώσει και τελικώς να εκδιώξει από το κόμμα την τεχνοκρατική ομάδα του Γκραμός Πάσκο, ο οποίος ήταν υποστηρικτής μιας πολιτικής προσέγγισης με την Αθήνα, θεωρώντας ότι αυτή είναι προς το συμφέρον της χώρας του.

Ο Σαλί Μπερίσα αυτοπροβάλλεται σαν «εκλεκτός» της Ουάσιγκτον και σε μεγάλο βαθμό είναι. Προεκλογικά, οι δυτικές κυβερνήσεις τον υποστήριζαν πολιτικά, αλλά, βεβαίως, δεν έσπευσαν να ανοίξουν τους κρουσούς της οικονομικής βοήθειας, όπως ο ίδιος έχει υποσχεθεί στον αλβανικό λαό. Παρά τη σαρωτική νίκη του Δημοκρατικού Κόμματος, η κατάρρευση της οικονομίας, η πείνα και η κατάλυση της έννομης τάξης, που δεν έχουν αντιμετωπισθεί δραστηρικά, ίσως ανακυκλώσουν τις κοινωνικές εκρήξεις, προκαλώντας πολιτική κρίση. Είναι ενδεικτικό ότι στις δημοτικές εκλογές, που διεξήχθησαν τελευταία, το «Σοσιαλιστικό Κόμμα» του Φατός Νάνο κέρδισε σημαντικό έδαφος.

Η κατάσταση αυτή, σε συνδυασμό με την έξαρση του αλβανικού εθνικισμού, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για διοχέτευση της εσωτερικής κρίσης σε επικίνδυνους εθνικιστικούς τυχοδιωκτισμούς. Το Κοσσυφοπέδιο και η εχθρική προπαγάνδα εναντίον της Ελλάδας, που ίσως εκτραπεί σε διωγμούς εναντίον της ελληνικής μειονότητας, είναι τα μέτωπα, στα οποία ενδέχεται να εκδηλωθούν τέτοιοι τυχοδιωκτισμοί.

Πέρα από την κυρίαρχη αντίθεση μεταξύ των αντιπάλων και των κληρονόμων του παλαιού καθεστώτος, στην Αλβανία υποβόσκουν κι άλλες λιγότερο εμφανείς αντιθέσεις. Η Αλβανία θα συνεχίσει για πολύ ακόμα να πλέει στα θολά νερά, γιατί ουσιαστικά αρνείται να συμβιβασθεί με τα σημερινά της σύνορα, μ' αυτό που είναι, ώστε να ρίξει το βάρος της προσπάθειάς της στην ανασυγκρότηση.

Οι επιθέσεις των Τυράνων εναντίον της Ελλάδας

Τα πυκνά σύννεφα που σκιάζουν τις ελληνοαλβανικές σχέσεις πύκνωσαν μετά την εκλογική επικράτηση του Δημοκρατικού Κόμματος. Στο επίκεντρο βρίσκεται η ελληνική μειονότητα και η συσπείρωσή της στην «Ομόνοια» με στόχο την εθνική της επιβίωση σ' ένα εξαιρετικά δυσχερές περιβάλλον. Η παραδοσιακή δυσπιστία-φοβία των Τυράνων για τις προθέσεις της Αθήνας, σε συνδυασμό με την παρόξυνση του αλβανικού εθνικισμού, τροφοδοτούν το ανθελληνικό κλίμα, το οποίο αποτελεί πλέον μια ελεγχόμενη, αλλά σταθερή παράμετρο των διμερών σχέσεων. Το Δημοκρατικό Κόμμα και πιο συγκεκριμένα η περί τον Σαλί Μπερίσα μουσουλμανική ηγετική ομάδα του, λειτουργεί σαν αιχμή του δόρατος της ανθελληνικής προπαγάνδας, συμπαρασύροντας το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων σε μια πλειοδοσία εθνικισμού.

Οι δηλώσεις των ηγετών του Δημοκρατικού Κόμματος για αλβανική μειονότητα στην Ελλάδα (!), για επιστροφή των Αλβανοτσάμηδων στη Θεσπρωτία και για απόδοση περιουσιών, δεν ήταν απλές προεκλογικές κορόνες. Η προεκλογική δήλωση του αντιπροέδρου του «Δημοκρατικού Κόμματος» Αζέμ Χαϊντάρι ότι η αλβανική σημαία θα υψωθεί μέχρι την Πρέβεζα και τη Θήβα, μοιάζει μια χωρίς σημασία ανοησία, αλλά στην πραγματικότητα αντανακλά σε σημαντικό βαθμό το κλίμα που επικρατεί. Δεν ήταν τυχαίο ότι τη στιγμή που οι Αλβανοί πολίτες δεν έχουν ψωμί να φάνε, μια από τις πρώτες μετεκλογικές δηλώσεις τόσο του προέδρου όσο και του αντιπροέδρου του νέου κυβερνώντος κόμματος εστρέφεται εναντίον της Ελλάδας.

Το Δημοκρατικό Κόμμα, εκμεταλλευόμενο τον αναζωπυρωμένο αλβανικό εθνικισμό, έχει

μετατρέψει την προπαγάνδα εναντίον της Ελλάδας σ' ένα ιδιότυπο πιστοποιητικό αλβανικής εθνικοφροσύνης. Στις αρχές του 1992, η αλβανική πρεσβεία στην Αθήνα έφθασε στο σημείο να στείλει επιστολή στις εφημερίδες, στην οποία υποβαθμίζει την ελληνική μειονότητα σε «ελληνόφωνη», την ίδια στιγμή που κάνει λόγο για Τσάμηδες και αλβανική μειονότητα στην Ελλάδα!

Κοσσυφοπέδιο και Βόρειος Ήπειρος

Η υπερπροβολή αυτών των ισχυρισμών από τους σημερινούς ιθύνοντες των Τιράνων δεν είναι ούτε τυχαία, ούτε τόσο παράλογη όσο φαίνεται εκ πρώτης όψεως. Το σύνδρομο μειονεξίας και φόβου έναντι του ισχυρού γείτονα, μόνο ως ένα βαθμό ερμηνεύει την προπαγανδιστική επιθετικότητα. Οι προβαλλόμενες διεκδικήσεις εις βάρος της χώρας μας, όπως και η δέσμη ανυπόστατων καταγγελιών εναντίον της Ελλάδας, δεν αποσκοπούν μόνο στην εξισορρόπηση της πίεσης που οι Αλβανοί νιώθουν από την ύπαρξη της ελληνικής μειονότητας στη Βόρειο Ήπειρο. Στόχος των Τιράνων είναι να εκδιώξουν τους Βορειοηπειρώτες από τις πατρογονικές εστίες τους.

Το κλίμα στα ελληνικά χωριά είναι τεταμένο, λόγω της τρομοκρατικής πίεσης που ασκείται εκ μέρους αλβανικών εθνικιστικών οργανώσεων με την ανοχή του αλβανικού κράτους. Όπως έδειξαν και τα γεγονότα στους Αγίους Σαράντα (Φεβρουάριος 1992) η εθνικιστική οργάνωση «Τσαμουριά», λειτουργεί σαν όργανο της πολιτικής των Τιράνων, που στοχεύει στην εκδίωξη των Ελλήνων μειονοτικών. Ακούσιος σύμμαχος σ' αυτά τα σχέδια των Τιράνων είναι η μεγάλη έξοδος προς την Ελλάδα. Ένα σημαντικό τμήμα των Βορειοηπειρωτών έχει φύγει από τα χωριά του, ενώ μεγάλη είναι η διαρροή των νέων διανοουμένων, των φυσικών ηγετών της μειονότητας, που αναζητούν μια καλύτερη τύχη στη μητέρα πατρίδα. Εάν δεν ληφθούν αμέσως μέτρα τροφοδοσίας και κυρίως ανάπτυξης των μειονοτικών περιοχών ώστε να συγκρατηθούν οι ελληνικοί πληθυσμοί, ο ξεριζωμός είναι αναπότρεπτος.

Η στάση των Τιράνων έναντι της μειονότητας συνδέεται εμμέσως πλην σαφώς με τις αλβανικές διεκδικήσεις στο Κοσσυφοπέδιο. Ο Σαλί Μπερίσα έχει επισήμως ταχθεί υπέρ της απόσχισής του από τη Σερβία και την ένωσή του με την Αλβανία, υποστηριζόμενος από το αλβανικό λόμπι στις ΗΠΑ. Την ίδια θέση έχει πάρει και ο Ραμίζ Αλία. Είναι προφανές, όμως, ότι εάν τα Τίρανα απαιτήσουν την ανατροπή του status quo των συνόρων για να επιτύχουν την ανεξαρτησία και τη de facto ένωση με το Κοσσυφοπέδιο, ή τελικώς περιορισθούν σ' ένα καθεστώς αυτονομίας, θα πρέπει αυτομάτως να τεθεί θέμα και για τη Βόρειο Ήπειρο και πιο συγκεκριμένα για τις περιοχές, που κατοικούνται από συμπαγείς ελληνικούς πληθυσμούς.

Αν και δεν θα πρέπει να είναι η Αθήνα, που θα ευνοήσει αυτές τις τάσεις κατακερματισμού, εάν αυτές πραγματοποιηθούν δεν μπορεί να παραμείνει αδιάφορη. Το καθεστώς της Βορείου Ηπείρου θα πρέπει να συνδεθεί με το καθεστώς στο Κοσσυφοπέδιο. Υπενθυμίζουμε ότι το θέμα της Βορείου Ηπείρου εκκρεμεί από τη λήξη του τελευταίου πολέμου στο «Συμβούλιο των Τεσσάρων». Η σύνδεση των δυο αυτών θεμάτων θα πρέπει να είναι σταθερή συνιστώσα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς την Αλβανία.

Η Αλβανία θα βρεθεί σε εξαιρετικά δύσκολη θέση, γιατί δεν θα μπορεί να αντιταχθεί πειστικά σ' ένα τέτοιο αίτημα, όταν η ίδια προβάλλει αντίστοιχο αίτημα στο Κοσσυφοπέδιο. Το επιχείρημα των Τιράνων ότι η πλειοψηφία των κατοίκων του Κοσσυφοπεδίου είναι Αλβανοί, ισχύει απολύτως και για τους Έλληνες στη Βόρειο Ήπειρο. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, τα Τίρανα επιδιώκουν την εκδίωξη των Ελλήνων πριν φθάσουν τα πράγματα σ' αυτό το σημείο. Η αλυτρωτική ιδεολογία, σε συνδυασμό με την πολιτική απειρία της μουσουλμανικής ηγετικής ομάδας του «Δημοκρατικού Κόμματος», αποτελούν ένα επικίνδυνο μείγμα.

Η χαμένη ευκαιρία

Οι ελληνοαλβανικές σχέσεις συνεχίζουν να ισορροπούν σε τεταμένο σκοινί, προσθέτοντας ένα ακόμα μέτωπο στο ήδη φορτισμένο πακέτο των εθνικών μας θεμάτων. Η αναζωπύρωση της δυσπιστίας και σε αρκετές περιπτώσεις εχθρότητας των Αλβανών προς την Ελλάδα, αποτελεί πια ένα πραγματικό δεδομένο, που δύσκολα ανατρέπεται. Η κατάρρευση του ολοκληρωτικού καθεστώτος και η συνακόλουθη αποδιάρθρωση της οικονομίας και του κοινωνικού ιστού αντιπροσώπευε για την Αθήνα μια μοναδική ευκαιρία. Το κενό που δημιουργήθηκε άφηνε τεράστια περιθώρια για οικονομική και κατ' επέκταση πολιτική διείσδυση.

Η διαμόρφωση ενός πλέγματος προνομιακών σχέσεων με τα Τίρανα, εκτός του ότι θα εξασφάλιζε και θα ενίσχυε το ρόλο της ελληνικής μειονότητας, θα εξουδετέρωνε και το ορατό πια διά γυμνού οφθαλμού ενδεχόμενο μετατροπής της Αλβανίας σε «αγκάθι» στα βορειοδυτικά σύνορά μας. Η πολιτική της Αθήνας κατά τη διάρκεια των τριών κρίσιμων ετών (1989-92) ήταν, όμως, σε τέτοιο βαθμό σπασμωδική, αντιφατική και λανθασμένη, ώστε σήμερα, ο για δεκαετίες χειμαζόμενος Ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου να απειλείται με συρρίκνωση.

Η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία, μετά από δεκαετίες πλήρους απομόνωσης και σκληρής καταπίεσης βρίσκεται πράγματι στα πρόθυρα του ξεριζωμού. Όλες οι ενδείξεις συγκλίνουν στην εκτίμηση πως βαδίζουμε προς περαιτέρω όξυνση, το κύριο βάρος της οποίας θα πληρώσουν οι Βορειοηπειρώτες, που αντιμετωπίζουν σε καθημερινή βάση την τρομοκρατική πίεση αφ' ενός εθνικιστικών οργανώσεων κι αφ' ετέρου συμμοριών που ληστεύουν τα μειονοτικά χωριά.

Η ραγδαία επιδείνωση, που σημειώνεται στο μέτωπο των ελληνοαλβανικών σχέσεων, δεν εγείρει μόνο κρίσιμα ερωτηματικά για την ίδια την επιβίωση του Ελληνισμού της Βορείου Ηπείρου. Εγείρει και τεράστιο πολιτικό θέμα, αναδεικνύοντας την έλλειψη στρατηγικής εκ μέρους της Αθήνας, η οποία αμήχανη παλινδρομεί μεταξύ διαβημάτων, έμμесων απειλών και σπασμωδικών ανοιγμάτων για βελτίωση των διμερών σχέσεων. Η πολιτική της Αθήνας έναντι της Αλβανίας είναι παράδειγμα προς αποφυγή. Ακόμα και σήμερα, μετά την ολοκλήρωση της συμφωνίας για ίδρυση ελληνικού προξενείου στο Αργυρόκαστρο, το προξενείο δεν έχει ανοίξει, παρά το γεγονός ότι είναι άκρως απαραίτητο, γιατί μπορεί να καλύπτει με ευκολία όλες τις μειονοτικές περιοχές.

Ο ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου

Ο Ελληνισμός στην Αλβανία εμφανίζει εικόνα ομόκεντρων κύκλων. Πέρα από το σκληρό πυρήνα, τους δεδηλωμένους μειονοτικούς στις περιοχές της Δρόπολης, των Αγίων Σαράντα και της Χειμάρρας, πέρα από τους διάσπαρτους στην υπόλοιπη Αλβανία Έλληνες, ελληνικής ή ελληνίζουσας συνείδησης πληθυσμοί κατοικούν σ' άλλες περιοχές. Ένα αξιόλογο τμήμα των ορθοδόξων της γειτονικής χώρας, κυρίως οι Βλάχοι της Κορυτσάς, έχει ελληνίζουσα συνείδηση, αλλά προς τον παρόν αποφεύγει να την εκδηλώσει ανοικτά αφ' ενός φοβούμενο από το διογκούμενο ανθελληνικό κλίμα κι αφ' ετέρου αμφιβάλλοντας για το ενδιαφέρον και την αποφασιστικότητα της Ελλάδας. Το κλίμα της ανασφάλειας επηρεάζει αποφασιστικά την ψυχολογία αυτών των πληθυσμών, ωθώντας τους στην ασφάλεια μιας επιδερμικής αλβανικής συνείδησης, την οποία κάτω από ορισμένες συνθήκες θα απέρριπταν.

Παρά το γεγονός ότι η ελληνική διπλωματία έχει διαπράξει βαρύτερα σφάλματα στο αλβανικό, υπάρχουν ακόμα δυνατότητες για σταθεροποίηση και ενίσχυση της θέσης των Βορειοηπειρωτών. Η ενίσχυση των θέσεων της μειονότητας και η άσκηση μιας σοβαρής πολιτικής εκ μέρους της Ελλάδας, που θα επιτρέψει την οικονομική, πολιτιστική και κατ' επέκταση πολιτική παρουσία της χώρας μας στη γείτονα, αποτελεί το μόνο δρόμο για να κερ-

δηθούν οριστικά αυτοί οι πληθυσμοί, που ιστορικά κι εθνικά η θέση τους βρίσκεται εντός των ορίων του Ελληνισμού, παρά τις πολύχρονες προσπάθειες για αποκοπή αυτών των δεσμών.

Η Ελλάδα ασκεί μια μεγάλη έλξη σ' όλους αυτούς τους πληθυσμούς, γεγονός που δεν πρέπει να παραμείνει ανεκμετάλλευτη. Η διεύρυνση της ελληνικής επιρροής στο σύνολο της Βορείου Ηπείρου διευκολύνεται από την εξαιρετικά δύσκολη για την Αλβανία περίοδο. Η επιρροή αυτή, βεβαίως, πρέπει κατ' αρχήν να στοχεύει όχι στην απόσχιση της περιοχής από την Αλβανία και στην ενσωμάτωσή της στην Ελλάδα, αλλά στην εξουδετέρωση των ανθελληνικών προσανατολισμών της αλβανικής ηγεσίας, ώστε να καταστεί δυνατή η επικράτηση ενός νέου αμοιβαία επωφελούς πλαισίου ελληνοαλβανικών σχέσεων.

Οι αλβανικές προκλήσεις φορτίζουν το κλίμα, αλλά προς το παρόν η Αθήνα αποφεύγει να κόψει τις γέφυρες, γιατί δεν έχει εγκαταλείψει τις προσπάθειες της Αθήνας για διπλωματικές διευθετήσεις. Η κατάσταση που διαμορφώνεται με δυσκολία παραμένει υπό έλεγχο, γιατί η Αλβανία εμφανίζεται να περιφρονεί το δικαιολογημένο ενδιαφέρον της Ελλάδας για την τύχη του εκεί Ελληνισμού. Οι προοπτικές είναι σκοτεινές, γιατί εάν οι πιέσεις εναντίον των Βορειοηπειρωτών προσλάβουν διαστάσεις συστηματικού διωγμού, η ελληνική κυβέρνηση δεν θα μπορέσει να παραμείνει αδιάφορη, ακόμα κι αν θα το επιθυμούσε. Η αντίδραση της ελληνικής κοινής γνώμης θα οδηγούσε σε μια δυναμική αντίδραση με αρνητικές συνέπειες, πρωτίστως για την ίδια την Αλβανία.

Η τουρκική διείσδυση στην Αλβανία

Η τουρκική επιρροή στην Αλβανία και στο Κοσσυφοπέδιο έχει βαθιές ρίζες από την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο εξισλαμισμός της κλειοψηφίας των Αλβανών δημιούργησε έναν ψυχολογικό δεσμό, που εκφράστηκε και στους Βαλκανικούς Πολέμους, όταν οι Αλβανοί όχι μόνο δεν πολέμησαν για την ανεξαρτησία τους, αλλά πήραν το μέρος των κατακτητών εναντίον των Ελλήνων και των Σέρβων.

Η αλβανοτουρκική σύμπλευση είχε πρωτίστως πολιτικό και κατά δεύτερο λόγο οικονομικό χαρακτήρα. Η Άγκυρα θεωρεί την Αλβανία εν δυνάμει προγεφύρωμά της στα νώτα της Ελλάδας κι ενδεχόμενη πύλη της προς τη Δυτική Ευρώπη, ενώ τα Τίρανα αντιμετωπίζουν την Τουρκία σαν εν δυνάμει «προστάτη», με την έννοια ότι μπορεί να εξισορροπήσει την ελληνική πίεση και ίσως να τα βοηθήσει σε περίπτωση σύγκρουσης με τη Σερβία για το Κοσσυφοπέδιο. Γι' αυτό κι όταν κατέστη εμφανής η προσέγγιση της Αθήνας με το Βελιγράδι, η αλβανική δυσπιστία προς την Ελλάδα παροξύνθηκε. Η εσπευσμένη επίσκεψη του τότε Αλβανού προέδρου Ραμίζ Αλία στην Τουρκία και η συνάντησή του με τον Τουργκούτ Οζάλ (18/10/1991) είχε ως κύριο θέμα τις εξελίξεις στη Βοσνία και το μέλλον των Αλβανών της Γιουγκοσλαβίας.

Η ρευστότητα που επικρατεί αυτή την περίοδο στο γεωπολιτικό περιβάλλον της Βαλκανικής έχει σε σημαντικό βαθμό επαναφέρει στην ημερήσια διάταξη τα παραδοσιακά προβλήματα και τις αντιθέσεις, που καταταλαιπώρησαν τη χερσόνησο. Οι χώρες της περιοχής, παρά τα οξύτατα οικονομικά τους προβλήματα, εμφανίζονται έτοιμες να εμπλακούν σ' ένα νέο κύκλο αντιπαράθεσεων και συγκρούσεων, με απρόβλεπτες συνέπειες.

Η εικόνα των Αλβανών υπουργών να προσκυνούν τον Τούρκο πρωθυπουργό Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, αποκαλώντας τον «πατέρα», απέδειξε με τον πλέον θεατρικό τρόπο ότι βαδίζουμε προς την κατεδυστη δημιουργίας άτυπων συμμαχιών, η αιχμή των οποίων εμμέσως πλην σαφώς στρέφεται εναντίον τρίτων χωρών. Η αναδιάταξη του σκηνικού, που άρχισε αμέσως μετά την κατάρρευση του διπολισμού και των ολοκληρωτικών καθεστώτων, τείνει σταδιακά να σχηματιστεί. Ο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στα Τίρανα, δήλωσε προκλητικά ότι θα θέσει θέμα στον Κωνσταντίνο Μητσotάκη για την παρουσία ελληνικών στρατευμάτων στα σύνορα! Δυστυχώς, η αντίδραση της Αθήνας ήταν «χλιαρή»

απέναντι σ' αυτή την πρωτοφανή παραβίαση κάθε δεοντολογίας, σ' αυτή την εκδήλωση ηγεμονισμού.

Η τουρκική διείσδυση στη χερσόνησο αποτελεί μια πραγματικότητα κι έναν κρίσιμο παράγοντα στη συνάρτηση των βαλκανικών εξελίξεων. Η στροφή της Σόφιας και η προσέγγισή της με την Άγκυρα έδωσε ένα στρατηγικό πλεονέκτημα στην Τουρκία, η οποία, με ελεύθερο πλέον το δρόμο, κατοχύρωσε την επιρροή της και στο κρατίδιο των Σκοπίων και στη μουσουλμανική κοινότητα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

Ειδικά σ' ό,τι αφορά την Αλβανία, η τουρκική διείσδυση έχει προσανατολισθεί στο στρατιωτικό μηχανισμό και στο μηχανισμό ασφαλείας. Κύκλοι στα Τίρανα υποστηρίζουν ότι η Άγκυρα ανέλαβε την υποχρέωση αφ' ενός να χρηματοδοτήσει την αναδιοργάνωση μονάδων του αλβανικού στρατού κι αφ' ετέρου να στείλει όπλα. Στόχος της Τουρκίας είναι να ενισχύσει την επιρροή της στις αλβανικές ένοπλες δυνάμεις. Γι' αυτό και ανέλαβε, επίσης, την υποχρέωση να εκπαιδεύσει Αλβανούς αξιωματικούς, καθώς και στελέχη των αλβανικών μυστικών υπηρεσιών.

Η προσμονή της στρατιωτικής επέμβασης

Η ασταθής ισορροπία που επικρατεί τους τελευταίους μήνες στις βαλκανικές εστίες κρίσης συνδεόταν ευθέως με το ενδεχόμενο μιας δυτικής στρατιωτικής επέμβασης στη Βοσνία. Τα μάτια όλων των πλευρών παρέμεναν —τουλάχιστον μέχρι τη διάσκεψη του Λονδίνου— στραμμένα προς τη Δύση και στις διαβουλεύσεις με αντικείμενο την ανάληψη πρωτοβουλίας για στρατιωτική επέμβαση στη Βοσνία. Παρά το γεγονός ότι οι σχετικές συζητήσεις έθεταν ως επίσημο στόχο της εμπλοκής δυτικών στρατιωτικών δυνάμεων την διασφάλιση της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας και ίσως στη διευκόλυνση μιας ειρηνικής διευθέτησης, στην πραγματικότητα μια επέμβαση θα λειτούργησει σαν καταλύτης όχι μόνο για αναδιάρθρωση της σημερινής ισορροπίας στη Βοσνία, αλλά και για την έκρηξη του κοσμοσυφοπέδικου «φαιστείου».

Οι δυτικοί στρατιωτικοί επιτελείς, που μελέτησαν την περίπτωση, και κατέστρωσαν επιχειρησιακά σχέδια, προειδοποίησαν τις κυβερνήσεις τους για τις εγγενείς δυσχέρειες. Η Βοσνία μοιάζει πολύ περισσότερο με το Λίβανο, παρά με το Κουβέιτ. Δεν υπάρχει ξεκαθαρισμένο επιχειρησιακό μέτωπο, ούτε ο αντίπαλος θα δώσει μάχη κατ' αντιπαράταξη.

Στο ενδεχόμενο στρατιωτικής επέμβασης έχουν επενδυθεί τεράστια τοπικά συμφέροντα και έχουν συναρτηθεί κρίσιμες πολιτικές αποφάσεις. Οι Μουσουλμάνοι και οι Κροάτες όχι μόνο εύχονται την επέμβαση, αλλά δεν υπάρχει αμφιβολία ότι θα πράξουν και τα αναγκαία, προκειμένου η επέμβαση αυτή να μετεξελιχθεί σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερης έκτασης πολεμική ενέργεια εναντίον της Σερβίας. Ελπίζουν μ' αυτόν τον τρόπο να ανατρέψουν το δυσμενή γι' αυτούς συσχετισμό δυνάμεων στα πεδία των μαχών της Βοσνίας. Ας σημειωθεί ότι μέσα στο θολό περιβάλλον των αντιπάλων παραστρατιωτικών οργανώσεων, οι «προβοκάτσιες» είναι καθημερινό φαινόμενο και τρόπος άσκησης πολιτικής.

Το κεντρικό πλεονέκτημα των Μουσουλμάνων και των Κροατών ήταν μέχρι προσφάτως ότι είχαν κερδίσει κατά κράτος στο μέτωπο της προπαγάνδας. Με τη βοήθεια των διεθνών μέσων μαζικής ενημέρωσης, η δυτική κοινή γνώμη έχει φθάσει στο σημείο να θεωρεί τους Σέρβους σαν αποκλειστικά υπεύθυνους όχι μόνο για τις συγκρούσεις, αλλά και για τις διάφορες βαρβαρότητες. Η αντισερβική υστερία είχε προσλάβει τέτοιες διαστάσεις, που αγνοούντο ή διαστρέφοντο συστηματικά και προκλητικά όλες οι μαρτυρίες και πληροφορίες, που ενοχοποιούν τις άλλες πλευρές. Είναι χαρακτηριστικό ότι αγνοήθηκε ακόμα και η επίσημη μαρτυρία του διοικητή των «κυανοκράνων» στρατηγού Μακένζι.

Οι Αλβανοί προσδοκούν κι αυτοί τη στρατιωτική επέμβαση, ελπίζοντας ότι με την εξου-

θένωση της Σερβίας θα επιτύχουν χωρίς μεγάλο κόστος την απόσχιση και τη δημιουργία ανεξάρτητου αλβανικού κράτους στο Κοσσυφοπέδιο. Ενδεικτική της γενικότερης αδιαλλαξίας των Αλβανών, αλλά και της δυσπιστίας τους προς την Ελλάδα ήταν η απόρριψη της πρότασης Πάνιτς προς την αλβανική πλευρά για συνομιλίες στο Βελιγράδι με αντικείμενο το καθεστώς του Κοσσυφοπεδίου και με τη συμμετοχή της Ελλάδας ως εκπροσώπου της ΕΟΚ. Ο Μητσοτάκης είχε αποδεχθεί την πρόταση, αλλά ακόμα κι αν τα Τίρανα συμφωνούσαν, δεν ήταν καθόλου σίγουρο ότι η Κοινότητα θα έδινε τη σχετική εξουσιοδότηση στην Αθήνα.

Προβάλλοντας με κάθε τρόπο την αυτοδιάθεση, όπως ήδη έχουμε σημειώσει, οι Αλβανοί ουσιαστικά ζητούν την ανατροπή αυτού που θεωρείται θεμελιώδης αρχή της πολιτικής τόσο των ΗΠΑ, όσο και της Κοινότητας για το Γιουγκοσλαβικό, δηλαδή την μη ανατροπή των εσωτερικών συνόρων και βεβαίως ούτε των εξωτερικών. Το ζητούν, όμως, γιατί ποντάρουν στην αμερικανική υποστήριξη. Ο Ιμπραήμ Ρουγκόβα, μάλιστα, δεν δίστασε να δηλώσει ευθέως ότι η Ουάσιγκτον υποστηρίζει το αίτημά τους για αυτοδιάθεση, χωρίς βεβαίως να διαψευστεί.

Η εύνοια των ΗΠΑ προς το όραμα της «Μεγάλης Αλβανίας» εντάσσεται στην πολιτική τους να δημιουργήσουν μια υπό αμερικανική επιρροή μεσοβαλκανική ζώνη, που θα περιλαμβάνει την Αλβανία, το κρατίδιο των Σκοπίων και τη Βουλγαρία. Γι' αυτό και ευνοεί την τουρκική διείσδυση στην περιοχή αυτή, θεωρώντας ότι μπορεί να παίξει το ρόλο του «πατέρα» των μουσουλμανικών ηνσίδων της χερσονήσου. Οι Αμερικανοί, αντιμετωπίζοντας προβλήματα με τον ευρύτερο μουσουλμανικό κόσμο, επιδιώκουν να στείλουν ένα μήνυμα ότι δεν συμπεριφέρονται ως χριστιανική χώρα, ότι υποστηρίζουν τους «καλούς μουσουλμάνους».

Έχοντας αυτά υπόψη της, η Άγκυρα πρωτοστάτησε στην καμπάνια υπέρ της στρατιωτικής επέμβασης, όχι μόνο ασκώντας σχετικές διπλωματικές πιέσεις, αλλά και εφοδιάζοντας τους Μουσουλμάνους του Αλία Ιζετιμπέκοβιτς με όπλα. Η δημιουργία αλβανικού κράτους στο Κοσσυφοπέδιο και μουσουλμανικού στη Βοσνία, θα λειτουργήσουν ως μόνιμα τουρκικά ερείσματα στη Βαλκανική, με ευρύτερες γεωπολιτικές επιπτώσεις. Είναι αξιοσημείωτο ότι για πρώτη φορά κινητοποιήθηκαν οι ισλαμικές χώρες, προσδίδοντας στις συγκρούσεις χαρακτήρα θρησκευτικού πολέμου. Η Τεχεράνη, μάλιστα, έφτασε να ζητήσει τη δημιουργία ενιαίου ισλαμικού στρατού για να σταλεί στη Βοσνία. Η επιμονή της Άγκυρας δεν οφείλεται, βεβαίως, σε θρησκευτικά κίνητρα, αλλά στην εξυπηρέτηση της στρατηγικής της για διείσδυση και επιρροή στα Βαλκάνια.

Η διάσκεψη του Λονδίνου

Το κύριο αποτέλεσμα της διάσκεψης του Λονδίνου ήταν η αναχαιτίση των πιέσεων για άμεση στρατιωτική επέμβαση, γεγονός που έδωσε στη Σερβία σημαντικά περιθώρια ελιγμών. Οι Βρετανοί οικοδεσπότες, πείθοντας και τους Αμερικανούς, εργάστηκαν μεθοδικά στο παρλασκηνίο, ώστε να εξουδετερώσουν τις πιέσεις της Βόννης και να αποτρέψουν μια στρατιωτική επέμβαση, χωρίς, όμως, να πάρουν το μέρος της Σερβίας. Το δίδυμο Ουάσιγκτον-Λονδίνο προσπαθούν, παράλληλα, να δημιουργήσουν τους όρους μιας πρόσδεσης της Σερβίας στο αμερικανικό άρμα στο προσεχές μέλλον.

Σημαντικό ρόλο στην επιλογή τους αυτή έπαιξε η δειλή προς το παρόν, αλλά σαφής προσπάθεια της Μόσχας να αναβιώσει τα παραδοσιακά της ερείσματα στην περιοχή. Όσο κι αν τα οξύτατα σημερινά προβλήματα της Ρωσίας την έχουν γονατίσει, περιορίζοντας δραστικά την εμβέλεια της εξωτερικής της πολιτικής και τη δυνατότητα δραστικών κινήσεων, δεν παύει να αποτελεί μια μεγάλη χώρα και μια στρατιωτική υπερδύναμη, η οποία αργά ή γρήγορα θα ανακτήσει ένα δεσπίζοντα ρόλο στη γεωπολιτική συνάρτηση της περιοχής. Η Ουάσιγκτον έχει κάθε λόγο να προλάβει τέτοιες εξελίξεις, όσο ακόμα η Ρωσία παραμένει αδύναμη. Γι' αυτό κι έσπευσε να μην αφήσει κενό, που θα μπορούσε να εκμεταλλευθεί η ρωσική διπλωματία.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η γραμμή πλεύσης του Λονδίνου και της Ουάσιγκτον υπαγορεύθηκε και από την προσπάθεια αναχαίτισης της γερμανικής διείσδυσης στα Βαλκάνια. Γι' αυτό, όχι μόνο αντιστάθηκαν στις πιέσεις της Βόννης, που εξέφρασε ο Αυστριακός υπουργός Εξωτερικών, αλλά και όπως ήδη σημειώσαμε άνοιξαν το δρόμο για τη μελλοντική ενσωμάτωση της Σερβίας στη δική τους σφαίρα επιρροής, που εκ των πραγμάτων έχει αντιγερμανική αιχμή.

Παράλληλως, οι Ηνωμένες Πολιτείες επιθυμούν αυτή η νέα προοπτική να σφραγισθεί με τη θυσία του Σλόμποταν Μιλόσεβιτς και την επικράτηση στο εσωτερικό μέτωπο της Σερβίας του «δικού τους ανθρώπου», του Αμερικανοσέρβου πρωθυπουργού της «μικρής ομοσπονδίας» Μίλαν Πάνιτς. Επιπλέον, δεν θέλουν η Σερβία να νομιμοποιηθεί σαν κληρονόμος της Γιουγκοσλαβίας, γι' αυτό και συνέπραξαν στην αποβολή της «νέας Γιουγκοσλαβίας» από τον ΟΗΕ.

Κατά τη διάρκεια της διάσκεψης, ο Πάνιτς όχι μόνο προσπάθησε να εμφανισθεί σαν το «αφεντικό» της χώρας του, αλλά και έσπευσε να διαφοροποιηθεί από το Μιλόσεβιτς. Παρά το γεγονός ότι ορισμένοι διπλωμάτες ερμήνευσαν την αψιμαχία αυτή σαν προκατασκευασμένο παιχνίδι, φαίνεται ότι ο ανταγωνισμός για την εξουσία είναι υπαρκτός, αν και οι συνθήκες δεν επιτρέπουν στον έχοντα τον εσωτερικό έλεγχο Μιλόσεβιτς να στραφεί εναντίον του υποστηριζόμενου από το εξωτερικό Πάνιτς. Ο αμερικανικός παράγοντας επιδιώκει τον παραμερισμό του προέδρου της Σερβίας, προκειμένου αφ' ενός να περάσει ευκολότερα στην κοινή γνώμη την πολιτική επιλογή έμμεσης στήριξης της Σερβίας κι αφ' ετέρου να επιτύχει τον πολιτικό έλεγχο της νέας Γιουγκοσλαβίας.

Η *rex americana* στα Βαλκάνια, όμως, προσκρούει σε εγγενείς αντιφάσεις, που πηγάζουν από τις βαθιά ριζωμένες τοπικές αντιθέσεις. Το Κοσσυφοπέδιο είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτών των αντιφάσεων. Είναι εξαιρετικά δυσχερές για τον αμερικανικό παράγοντα να επιβάλει κοινά αποδεκτές διευθετήσεις στο ασταθές μεσοαλβανικό τετράπλευρο Αλβανία-Σερβία-Βουλγαρία-Σκόπια, οι ισορροπίες του οποίου αφορούν άμεσα την Ελλάδα.

Οι χαμένοι της υπόθεσης είναι οι Μουσουλμάνοι του Αλία Ιζετιμκόβιτς και κατά δεύτερο λόγο οι Κροάτες και οι Αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, όλοι αυτοί είχαν επενδύσει τις ελπίδες τους στην πραγματοποίηση μιας δυτικής στρατιωτικής επέμβασης, η οποία ανεξαρτήτως των αρχικών της στόχων, εύκολα θα μπορούσε να εξελιχθεί σε επιχείρηση εξουθένωσης της Σερβίας και ανατροπή των σημερινών ισορροπιών, που έχουν προκύψει από τις μέχρι τώρα πολεμικές συγκρούσεις. Διπλωματική ήττα υπέστη και η Τουρκία, η οποία ετάχθη με φανατισμό υπέρ της επέμβασης. Παρ' ότι δεν υπήρχε εκ μέρους της Ουάσιγκτον και του Λονδίνου πρόθεση να πληγεί η τουρκική πολιτική, οι ευρύτερες σκοπιμότητές τους είχαν ως αποτέλεσμα την απομόνωση των τουρκικών απόψεων.

Η ελληνική αντιπροσωπεία κατάφερε να αφήσει ανεκμετάλλευτη τη μοναδική ευκαιρία. Παρά το γεγονός ότι η Αθήνα επανειλημμένως και σ' όλους τους τόνους υπογράμμισε την αντίθεσή της στις προτάσεις για στρατιωτική επέμβαση των Δυτικών, ο νέος υπουργός Εξωτερικών Μιχάλης Παπακωνσταντίνου εξέπληξε τους πάντες με την πολιτικά άνευρη και ουδέτερη ομιλία του. Βεβαίως, η ελληνική πλευρά μόνο οριακά μπορούσε να επηρεάσει την εξέλιξη της διάσκεψης, αλλά είχε σημαντικές δυνατότητες να εκμεταλλευτεί τη σύγκλιση των απόψεών της με τις αμερικανικές και βρετανικές επιλογές.

Τα διλήμματα και η αμηχανία της Αθήνας

Η διασύνδεση της τουρκικής επεκτατικής πίεσης στο τόξο Κύπρος-Αιγαίο-Θράκη με τους κινδύνους που εγκυμονεί η ρευστότητα και οι αντιπαράθεσεις στα βόρεια σύνορά μας, δημιουργεί νέα δυσμενή δεδομένα για την Ελλάδα, η οποία αντιμετωπίζει πλέον μια ιδιότυπη

περικύκλωση, τη στιγμή, μάλιστα, που όλο το εύρος των εθνικών μας θεμάτων είναι ανοικτό. Οι εξελίξεις αυτές εγείρουν κρίσιμα διλήμματα, τα οποία η ελληνική εξωτερική πολιτική εμφανίζεται ανείτοιμη να αντιμετωπίσει. Η Αθήνα δεν έχει ακόμα προσαρμοσθεί στις νέες συνθήκες, δεν έχει διαμορφώσει την αναγκαία εθνική στρατηγική. Παλινδρομεί και αντιδρά σπασμοδικά, προσπαθώντας απεγνωσμένα να κλείσει κάποια μέτωπα.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική παραμένει στο τέλμα μιας στείρας μάχης οπισθοφυλακών όχι μόνο στο θέμα των Σκοπίων, αλλά σ' όλο το εύρος των εθνικών μας θεμάτων. Επιβεβαιώνεται καθημερινά ότι η χώρα μας δεν μπορεί ακόμα να θέσει υπό τον έλεγχό της τις εξελίξεις. Η απουσία ενός εθνικού οράματος, κωδικοποιημένου σε μια κοινά αποδεκτή εθνική στρατηγική προσαρμοσμένη στις νέες συνθήκες, ανέδειξε τους κινδύνους κι άφησε ανεκμετάλλευτες τις ιστορικές ευκαιρίες.

Είναι πλέον εξόφθαλμο ότι οι κατεστημένες αντιλήψεις και κανόνες διεθνούς συμπεριφοράς, που σε γενικές γραμμές ίσχυαν τις δυο προηγούμενες δεκαετίες, έχουν ξεπεραστεί από την ίδια τη δυναμική των γεγονότων. Η επικρατούσα ρευστότητα στο γεωπολιτικό περιβάλλον της Βαλκανικής απαιτεί τη μέγιστη δυνατή ευελιξία. Συχνά, ό,τι χθες ήταν λάθος σήμερα είναι σωστό και το αντίστροφο. Η σύγχυση που επικρατεί για το ενδεχόμενο εμπλοκής της χώρας μας στις βαλκανικές συγκρούσεις, αντανακλά με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο τον εγκλωβισμό της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και την ανεπάρκεια της πολιτικής ηγεσίας.

Οι χειρισμοί του πρωθυπουργού κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στα Τίρανα, αλλά και σ' άλλες περιπτώσεις, όπως στην περίπτωση της Βουλγαρίας, είναι ενδεικτικοί της αγωνίας του να αναζητήσει ερείσματα στην περιοχή. Οι εκάστοτε υποχωρήσεις του, όμως, δεν απέφεραν καρπούς. Στα Τίρανα, υποσχέθηκε θετική αντιμετώπιση στο αλβανικού αιτήματος για επιστροφή περιουσιών στους Αλβανοτσάμηδες, υποχωρώντας από πάγια ελληνική θέση. Το αντίτιμο ήταν η περαιτέρω αλβανοτουρκική προσέγγιση και η δήλωση Μπερίσα περί αλβανικής μειονότητας στην Ελλάδα! Στη συνάντηση με τον Βούλγαρο υπουργό Εξωτερικών Γκάνεφ υποσχέθηκε τη διάνοιξη νέων συννοριακών διόδων, που θα φέρουν σε επαφή τους εκατέρωθεν μουσουλμανικούς πληθυσμούς, χωρίς να αποσπάσει ως αντάλλαγμα μια ρύθμιση για τα νερά του Νέστου. Τόσο τα Τίρανα, όσο και η Σόφια, όμως, παρά την αδυναμία τους, εμμένουν σε προσανατολισμούς, που αποκλίνουν από τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα.

Η Αθήνα, παρά το γεγονός ότι είναι μέλος της Κοινότητας και του NATO, παρά το γεγονός ότι είναι η οικονομικά, πολιτικά και στρατιωτικά ισχυρότερη χώρα της χερσονήσου, έχει περιέλθει σε μια ιδότυπη απομόνωση. Η αδυναμία προσαρμογής της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στη νέα ρευστή γεωπολιτική πραγματικότητα, στερεί από τη χώρα μας τη δυνατότητα να αξιοποιήσει το οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό πλεονέκτημά της, καθώς και τη συμμετοχή της στην Κοινότητα και το NATO.

Η Ελλάδα δεν κατάφερε να αναλάβει πρωτοβουλίες, που θα συνέκλιναν, αλλά και θα επηρέαζαν την πολιτική της ΕΟΚ στα Βαλκάνια, ώστε να εξυπηρετηθούν τα ελληνικά συμφέροντα. Παραμένει εγκλωβισμένη στο ναρκοπέδιο των βαλκανικών αντιθέσεων. Ο κίνδυνος «βαλκανοποίησής» της, της εξίσωσής της με τις γειτονικές χώρες, της μετατροπής της και πάλι «καυκάσιου» της, της εξίσωσής της με τις γειτονικές χώρες, της μετατροπής της και πάλι σε μια κοινή τοπική δύναμη, είναι ορατός. Αυτό, όμως, δεν συνεπάγεται ούτε αδράνεια, ούτε την υιοθέτηση μιας αμυντικής στάσης απέναντι στα τεκταινόμενα, ούτε πολύ περισσότερο την αποδοχή τετελεσμένων στην περίμετρο των συνόρων μας, προκειμένου να αποφύγουμε την εμπλοκή.

Τόσο η κυβέρνηση, όσο και τα κόμματα της αντιπολίτευσης δεν έχουν ακόμα αποδείξει ότι έχουν κατανοήσει το νέο γεωπολιτικό περιβάλλον κι ότι έχουν επεξεργασθεί την απαραίτητη στρατηγική αντίληψη. Η εμφανής αμηχανία τους αποδεικνύει ότι σε μεγάλο βαθμό παραμένουν δέσμοι ξεπερασμένων προσεγγίσεων, ανίκανοι να δώσουν συγκεκριμένες απαντήσεις στα κρίσιμα ερωτήματα, που εγείρονται από τη δυναμική των εξελίξεων και ειδικότερα από τον κίνδυνο γενικότερης ανάφλεξης των Βαλκανίων.

Είναι εύκολη η ρητορική περί της ανάγκης να αναληφθούν πρωτοβουλίες για την αποκατάσταση της ειρήνης στην περιοχή, είναι σωστό ότι πρέπει να γίνουν σχετικές προσπάθειες, αλλά είναι «στρουθοκαμηλισμός» η ελληνική εξωτερική πολιτική να περιορίζεται μόνο σε τέτοιου είδους ρητορικές ενέργειες, όταν καθίσταται προφανές ότι η δυναμική των εξελίξεων κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση. Είναι «στρουθοκαμηλισμός» να παρακάμπτεται με ανιστόρητο τρόπο η θεμελιώδης αρχή, σύμφωνα με την οποία, η ισχύς αποτελεί το απαραίτητο υπόβαθρο οποιασδήποτε αποτελεσματικής αποτροπής και σταθεροποίησης του γεωπολιτικού περιβάλλοντος.

Η κυβέρνηση, που έχει και την ευθύνη, δεν μπορεί να είναι υπερήφανη για τα αποτελέσματα της πολιτικής της. Το μόνο ελαφρυντικό της είναι το μέγεθος των εγγενών δυσχερειών, που αντιμετωπίζει. Από την άλλη πλευρά, με ελάχιστες εξαιρέσεις, ο λόγος της αντιπολίτευσης έχει εκφυλισθεί σε δημοσιογραφικού τύπου κριτική των κυβερνητικών χειρισμών και σε ορισμένες αποσπασματικές προτάσεις αμφίβολης αποτελεσματικότητας.

Η Αθήνα σωστά υπογραμμίζει ότι δεν πρέπει να ανατραπεί το status quo των συνόρων και σωστά υπογραμμίζει ότι δεν πρέπει να αναγνωρισθεί το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του Κοσσυφοπεδίου. Τι θα πράξει, όμως, εάν αυτό συμβεί; Θα παραμείνει απαθής στον de facto διπλασιασμό της Αλβανίας, ή θα συνδέσει στο διπλωματικό πεδίο το καθεστώς των περιοχών της Βορείου Ηπείρου, που κατοικούνται από συμπαγείς ελληνικούς πληθυσμούς με το καθεστώς που θα ισχύσει τελικώς στο Κοσσυφοπέδιο;

Ένα δεύτερο κρίσιμο ερώτημα, που καλείται να απαντήσει η Αθήνα είναι εάν θα παραμείνει αδρανής σε περίπτωση που το κρατίδιο των Σκοπίων οδηγηθεί —ως αποτέλεσμα μιας ευρύτερης ανάφλεξης— σε de facto διαμελισμό. Θα αποδεχθεί τους κινδύνους που συνεπάγεται μια επέκταση της Αλβανίας και της Βουλγαρίας σ' όλο το μήκος των βορείων συνόρων μας, ή θα διεκδικήσει συννοριακή επαφή και με τη Σερβία;

Ακόμα, όμως, κι αν η Αθήνα αποφύγει οποιαδήποτε ανάμειξη σε περίπτωση ανάφλεξης και ανακατατάξεων, πώς θα αντιμετωπίσει το αναπόφευκτο κύμα των προσφύγων; Οι εύκολες δηλώσεις περί κλεισίματος των συνόρων παρακάμπτουν το πρόβλημα, αφού είναι προφανές ότι για ανθρωπιστικούς λόγους, αλλά και λόγω της άσκησης ασφυκτικών διεθνών πιέσεων, η Ελλάδα δεν θα μπορέσει να απωθήσει τους πρόσφυγες. Θα απαιτήσει τη δημιουργία μίας υγειονομικής ζώνης υπό τη διοίκηση του ΟΗΕ, ή εάν αυτός δεν διατίθεται, υπό την προσωρινή διοίκηση του ελληνικού στρατού πέρα από τα σύνορά μας;